
NIKO NEMA PRAVO DA ČUTI DOK NASRĆU NA TEMELJE DRŽAVE

Adnan Čirgić

In an interview for Dnevne novine, former member of the Management Board of Matica and now the Dean of the Faculty for Montenegrin Language Adnan Čirgić points out that the members of national and religious minorities are not responding to the current problem because it has been presented as an Orthodox religious issue. However, resolving this issue will not only determine the ephemeral political situation, but whether the new government will cultivate the libertarian and anti-fascist tradition or quislings and war criminals. Therefore, the fate of Montenegro is at stake.

Jedan ste od malog broja intelektualaca koji su se oglasili povodom protesta u organizaciji SPC, rizikujući da budete prozvani, jer se kao pripadnik druge vjere miješate “među braćom”. Što je razlog za izostanak reakcije intelektualne elite, dok sa druge strane imamo intelektualce iz okruženja koji dižu glas za odbranu građanske Crne Gore?

Ne bih se složio s konstatacijom da je izostala reakcija intelektualne elite. Reagovali su oni koji i inače reaguju. Razumijem, naravno, što ste me htjeli pitati. Na taj samoreklamerski intelektualni društveni sloj među kojima ima i onih što uživaju nacionalne penzije, imaju status istaknutih kulturnih stvaralaca, među kojima su i dobitnici najviših državnih nagrada, pa i Trinaestojulske država CG očigledno ne

može računati kao na intelektualnu elitu. Riječ je o sinekuristima koji preže i čekaju ko će nadjačati Država ili SPC, pa će onda zauzeti „stav“. Takvi, razumije se, ne zaslužuju da budu nazvani elitom, a još manje intelektualnom.

Što je Vas ponukalo da reagujete?

Što se pak tiče mogega javno iznijetog stava o tome problemu, da sam držao da je riječ o vjerskome pitanju pravoslavnome, muslimanskom ili bilo kojem drugom ne bih se povodom njega ni glaskao. No, ovđe nije riječ o pitanjima vjerskih dogmi niti crkvenih kanona. Na sceni je odmjeravanje snaga između države i jedne vjerske organizacije sa šedištem u drugoj državi, koja je nebrojeno puta pokazala svoj negatorski odnos prema crnogorskoj nacionalnoj, kulturnoj i državnoj samobitnosti, koja kontinuirano omalovažava i nacionalne Crnogorce i pripadnike manjina.

Da li je to razlog što se ne oglašavaju?

Upravo predstavljanjem aktuelnoga problema kao vjerskog, kao pitanja „homogenizacije pravoslavnoga bića“, stvara se klima u kojoj nema mjesta za reakciju onih koji tome biću ne pripadaju. To je i razlog što se živi ne čuju predstavnici nacionalnih i religijskih manjina, iako svi znaju da od razrješenja ovoga problema zavisi dalja sudbina CG. Od razrješenja ovoga pitanja ne zavisi hoće li narednu vlast u CG činiti DPS sa svojim koalicionim partnerima već hoće li nova vlast baštiniti antifašističku i slobodarsku tradiciju ili kvislinge i ratne zlikovce čiji portreti „krase“ kancelarije glasnogovornika protesta.

Ako je CG građanska zemlja, a još uvijek formalno jeste, onda nema pristajanja na apriornu nacionalnu i religijsku identifikaciju njenih građana, onda nema govora o homogenizaciji konfesionalnog i nacionalnog bića. U građanskoj zemlji građanin je najviša svetinja! Kad pristanemo na podređivanje tih svetinja nekim drugim, pristali smo na žrtvovanje građanskoga koncepta države. Stoga nemaju moralno pravo da čute ni

manjine ni većina jer će od ishoda ove borbe zavisiti hoće li se na koricama naših udžbenika istorije nalaziti Ljupo Čupić ili Pavle Đurišić. Taj se ishod i te kako tiče svih građana u CG.

Neshvatljivo je da je veću (negativnu) reakciju izazvao prijedlog direktora TVCG da se ta televizija preimenuje u Crnogorsku TV nego faktički pokušaj promjene ustavnoga ustrojstva države koja nam je većini jedini dom.

U svojoj kolumni na Anteni M, rekli ste da je Crna Gora 1918. godine propala i zbog toga što nije imala svoje institucije, prije svega naučne i kulturne... Danas imamo institucije, ali...

Anticrnogorska propaganda danas je razućenija nego što je bila 1918. godine, ali je u pitanju ista ideologija potiranja i negacije CG. Nebrojeni mediji u CG i okruženju predstavljaju crnogorsko društvo kao NDH. Oni koji su javno slavili tekovine 1918. godine danas organizuju navodne građanske proteste. Baštinari krvavoga državnog sloma 1918. godine zarad tuđih državnih interesa danas su uspjeli okupiti hiljade građana na ulicama. Da su crnogorske naučne, prosvjetne i kulturne ustanove radile svoj posao, na našim ulicama danas ne bi bilo onoliko obmanutih građana niti bi osnovci cijepali državnu zastavu, a zavedena omladina skrnabila trobojkom čak i jedan od najvažnijih arheoloških lokaliteta u CG.

Pod plaštom navodne demokratske borbe za bolji socijalni status građana, za bolji životni standard i slična za organizatore protesta apsolutno nebitna pitanja vodi se borba za dominaciju Crkve nad državom. Naše naučne, kulturne i prosvjetne ustanove čute. Kad to kažem, ne mislim na ćutnju resornih ministarstava. To nije pitanje kojim treba da se bavi isključivo državna administracija. To je pitanje rezultat jalovosti onih ustanova koje su bile dužne nakon obnove državnosti da crnogorskim građanima predstave sopstvenu kulturnu i nacionalnu baštinu, o kojoj se u proteklim decenijama državnoga zajedništva uglavnom ćutalo.

Na koga konkretno mislite?

To je, dakle, pitanje kojim su se morali baviti oni koji su zbog toga osnovani: Istorijski institut, Državni arhiv. Pravni fakultet, Zavod za udžbenike, Zavod za školstvo i dr., a iznad svih CANU. Rezultat njihova rada, pored ostalih faktora, jesu hiljade obmanutih građana na ulicama. Viđeli smo, CANU se brže-bolje odazvala na premijerov poziv za dijalog. No, njihova dužnost nije reklamerstvo no da se časno odazivaju pozivu države koja ih hrani te da budu naučni servis koji će pružati informacije drugim ustanovama koje obrazuju crnogorske građane. Danas više ne uvozimo knjige iz okruženja, ne pišu nam drugi nastavne programe, sami donosimo odluke. I, uprkos tome, i dalje nosimo istu pamet. Vjerujem ipak da će CG iz ovoga problema izaći kao pobjednica. Nadam se da će biti dovoljno mudrosti da se mirno razriješiš odveć konfuzna situacija.

A kada se sve slegne...

Kad se sve slegne, najviši državni dužnosnici moraće se zapitati što su to radile naše naučne, prosvjetne i kulturne ustanove i njihovi predstavnici u proteklih deceniju i po, i kako to da uprkos tolíkome broju ustanova jedna vjerska organizacija može obmanuti onolike hiljade građane kojima očito nije poznata sopstvena kulturna i nacionalna prošlost. Kako je to moguće da se potomci nekadašnjih junaka koji su CG branili na Krusima, Martinićima, Grahovcu, Mojkovcu, Neretvi, Košćelama, Pljevljima itd. danas osjećaju dijasporom Srbije i da im više od sopstvene zemlje i sopstvene tradicije imponuje podrška jednoga Vulina ili Dačića.

Iz akademske zajednice često se kao argument za izostajanje odgovora na dešavanja koja se tiču državnog identiteta navodi da ne treba da budu arbitri na političkoj sceni...

Po reakcijama dobroga dijela „elite“, evidentna je umišljenost kako su umnogome zadužili državu. Izgleda da iz te

zajednice država nikoga nije zadužila. Misija je takvih pametara jasna oni hoće da budu na državnim jaslama, ali neće da se miješaju u „političku situaciju“. Ako akademska zajednica jedne države ne treba da arbitrira u najvažnijim društvenim i državnim pitanja, onda toj državi takva akademska zajednica nije ni potrebna. Ako nijesu uzeli riječ sad kad se nad CG nadvio najteži izazov od obnove nezavisnosti, što bi to trebalo da se desi pa da se i ti ćutolozi glasnu?! Većina njih se ponaša kao da je u CG na ljetovanju ili privremenom radu, kao da nikakva korijena nemaju ovđe, a izreda se predstavljaju kao persone koje drže nebo više CG.

Na litijama u organizaciji SPC okuplja se veliki broj građana. Čak i da su u pitanju uglavnom građani nezadovoljni socijalnim statusom, imate li objašnjenje za to što svoj revolt iskazuju šetnjom za popovima?

Kad bi taj Zakon bio paravan za otimanje crkava i manastira onima kojima te crkve i manastiri zakonski pripadaju, takav bi Zakon morao biti alarm za sve građane, bez obzira na nacionalnu ili kakvu drugu pripadnost, da iskažu protest te da se u okviru institucija sistema učini sve da se on stavi van snage. Debate koje su tim povodom do danas vođene nijesu pokazale da je stvoren osnov za otimanje bilo čije svojine. Anticrnogorska propagandna histerija izvela je veliki broj građana na ulice. Međutim, to je i dalje daleko od onoga što se tom propagandom želi nametnuti da su svi pravoslavni građani CG stali u navodnu odbranu Crkve od države.

Nasuprot toj propagandi, rekao sam već, čuti naša inače vrlo glasna elita te brojne nevladine organizacije. Činjenica je da dobar dio građana motiv za izlazak na proteste vidi u nezadovoljstvu životnim standardom. Isto je tako činjenica da su u teškoj zabludi oni što misle da će im bolji životni standard obezbijediti oni za koje se, kako kažu, patrijarh Pavle pitao kakva bi tek kola vozili da se nijesu zavjetovali na siromaštvo.

Vidjeli smo da djeca cijepaju crnogorsku zastavu u dvorištu jedne škole, da druga djeca crtaju trobojku na školskom času. Na drugoj strani imamo djecu na litijama koji dižu tri prsta... Gdje su uzroci ovakvih pojava? Šta su posljedice?

Cijepanje zastave sopstvene države svakako nije imanentno deci. Nema sumnje da je taj delikt potaknut spolja. I izvore mu ne treba tražiti samo u školi. Današnja deca ne obrazuju se samo u školama, možda ne ni prvenstveno u njima. Ne treba zanemariti nemjerljivi uticaj medija i interneta s kojim se teško u koštac hvataju i razvijenija društva od našega. Ne treba, naravno, zanemariti ni uticaj porodice. Smatram da je reakcija Ministarstva prosvjete i aktuelnoga ministra Šehovića bila adekvatna i u jednome i u drugom slučaju.

Religioznost dece i odraslih ne bih nikad okarakterisao kao nešto sporno. Naprotiv. Religija i ateizam intimno je pravo svih i u to se pravo ne smije zadirati. Ne smije se u to zadirati ni onda kad smo svjesni da u današnjem ispoljavanju religioznosti, osobito kod pravoslavnih i muslimana, ima malo toga tradicijskog. Ali se ne smije dozvoliti da se religioznošću pravda ponižavanje ustavnih simbola države.

Što bi bio odgovor prije svega onih koji vode obrazovnu politiku?

Kroz obrazovni sistem se i te kako smije i mora razobličiti sve ono što se crnogorskim građanima nastoji preko vjerskih organizacija predstaviti kao dio tradicije koju su navodno uništile komunističke vlasti. Naš prosvjetni sistem ne smije pristati na tu laž. Država mora bez zazora valorizovati svoju baštinu, osobito kulturnu, čak i onda kad će to naići na otpor nekih političkih subjekata. Naše su naučne, kulturne i prosvjetne ustanove u obavezi da obrazuju građane u skladu s naučnim istinama, a ne u skladu s političkim potrebama onih koji sve što im se ne sviđa predstavljaju kao navodni atak na sopstvena demokratska prava. U težnji za postizanjem kompromisa nerijetko se žrtvuje istina. Ta žrtva uvijek ima svoju cijenu.

*Za dobar dijalog neophodni su i dobronamjerni sagovornici
Predsjednik Vlade je pozvao na dijalog, i već je razgovarano
sa predstavnicima Mitropolije crnogorsko primorske...*

Javnost je mogla svjedočiti i brojnim dosadašnjim pozivima na dijalog koji nijesu dali rezultate. Dijalog je svakako najbolje sredstvo za rješavanje napete i konfuzne situacije u koju je zapalo crnogorsko društvo. Za dobar dijalog neophodni su i dobronamjerni sagovornici. Država je dužna da predstavnicima vjerskih organizacija dade garancije koje će svima jemčiti pravo na zakonito stečenu imovinu. Nije mi, međutim, dokučiv način na koji bi se mogao postići kompromis između onih koji slave 1945. i 2006. s onima što slave 1918. Ako je antifašistička baština za predstavnike države najviši doseg crnogorske slobodarske prošlosti, a za predstavnike Crkve dio bogoubilačke i bratoubilačke prošlosti koju baštini aktuelna vlast, nije mi poznato kako se s tih polazišta može doći do kompromisa. Ili, citirajmo Njegoša, „vidije li suda od dva pića, / ali kape za po dvije glave?“. Dijalog podrazumijeva toleranciju, a tolerancija uvažavanje i priznavanje.

Potonje tri decenije pokazuju da SPC ne samo da ne priznaje Crnu Goru, već glavnu svoju snagu usmjerava na njen unutrašnji razur i razbijanje građanskoga ustrojstva države. Niđe u tome razuru nijesu tako uspjeli kao u uništavanju drevnoga svetišta na vrhu Rumije koje je preživjelo i hristijanizaciju i islamizaciju, svetišta koje je vjekovima nadjačavalo religijske antagonizme. Ako je to svetište bilo imuno i na hristijanizaciju i na islamizaciju, na srbizaciju očito nije. Država je pokazala nemoć u tome slučaju. Ta pokazana nemoć dala je zamah krilima velikosrpstva kojem ovih dana svjedočimo. Ako je podložništvo jednoga dijela crnogorskoga stanovništva skadarskome veziru u ne tako dalekoj prošlosti motivisalo Njegoša da žigoše izdaju kroz mit o istrazi poturica, nije teško dokučiti kako bi se da naše doba ima takvoga

pjesnika zvali konvertiti koji u Vučiću, Đačiću, Vulinu i sličnima vide ulogu koju su oni prethodni viđeli u liku paše skadarskoga.

*(A. Čirgić, nekadašnji član Upravnog odbora Matice
crnogorske i dekan Fakulteta za crnogorski jezik i književnost
za „Dnevne novine“, 17. februar 2020.
Razgovor vodila Vesna Šofranac)*